

QUẢNG BÌNH ĐẤT LỬA
NƠI KHƠI NGUỒN SÁNG TẠO CỦA CÁC NHẠC SĨ
VÀ PHONG TRÀO TIẾNG HÁT ÁT TIẾNG BOM NỔI TIẾNG

Phan Thanh Tịnh

Trong sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước, Quảng Bình là một địa bàn chiến lược hết sức quan trọng, là hậu phương trực tiếp của miền Bắc chi viện cho tiền tuyến lớn miền Nam, là yết hầu chi viện sức người sức của cho miền Nam đánh thắng giặc Mỹ xâm lược. Chính vì thế đế quốc Mỹ đã tập trung toàn bộ hỏa lực, bom đạn cả không quân và hải quân đánh phá Quảng Bình rất ác liệt, gần 9 năm từ ngày 5/8/1964 đến tháng 1/1973, nhân dân Quảng Bình đã chịu hàng triệu tấn bom đạn các loại, phải nằm hầm, nhiều thị xã huyện lỵ, làng bản bị san phẳng, nhiều trụ điểm và đầu mối giao thông bị đánh đi đánh lại nhiều lần. Dưới sự lãnh đạo của Tỉnh ủy, quân và dân tỉnh Quảng Bình đã đánh trả quyết liệt, đập tan mọi thủ đoạn của kẻ địch, lập nhiều chiến công xuất sắc, làm nức lòng quân và dân cả nước. Trong đó:

- Đã bắn rơi 704 máy bay các loại, kể cả pháo đài bay B52 và máy bay F101 hiện đại bậc nhất của không lực Hoa Kỳ, tiêu diệt và bắt sống nhiều giặc lái.
- Bắn chìm và bắn cháy 86 tàu chiến địch.
- Tiêu diệt và bắt sống 41 toán biệt kích với 119 tên.

Quân và dân Quảng Bình đã viết nên một kỳ tích chói lọi trong phong trào thi đua Hai giỏi, hai lần được Bác gửi thư khen: “*Như vậy là Quảng Bình chiến đấu giỏi, sản xuất cũng giỏi*”. Quảng Bình là tỉnh đã bắn rơi chiếc thứ 100, 200, 300, 400, 500 và chiếc thứ 3.000 trên toàn miền Bắc. Với tinh thần tất cả cho miền Nam chiến thắng, cho Trị Thiên ruột thịt, Quảng Bình đã nêu cao khẩu hiệu: “*Xe chưa qua nhà không tiếc, đường chưa thông không tiếc máu xương*”, “*Bám làng mà chiến đấu, bám hố bom mà sản xuất thâm canh*”, “*Để trăm lần không dân cũng chịu, khó vạn lần dân liệu cũng xong*”... Trong điều kiện bị đế

quốc Mỹ đánh phá cấp tập ngày cũng như đêm với nhiều thủ đoạn nham hiểm thâm độc và nhiều loại bom đạn (chỉ trừ bom nguyên tử). Trong những thời điểm cam go nhất, nhiều nhà phải ăn rau tàu bay, vỏ sắn... nhưng vẫn **“Góp gạo trong nồi cho miền Nam ruột thịt”, “Tất cả để đánh thắng giặc Mỹ xâm lược”**.

Đi đôi với phong trào thi đua Hai giỏi là phong trào: **“Tiếng hát át tiếng bom”** nổi tiếng.

***Quảng Bình đất lửa – Nơi khơi nguồn cảm hứng sáng tạo của các nhạc sĩ**

Ngay từ những ngày đầu chống trả cuộc chiến tranh phá hoại của đế quốc Mỹ, quân và dân Quảng Bình đã lập những chiến công vang dội với những trận đánh hạ gục, vít cổ những tên giặc trời của đế quốc Mỹ, nhiều nhạc sĩ từ Hà Nội và các tỉnh miền Bắc đã nhanh chóng đến Quảng Bình tận mắt chứng kiến những chiến công xuất sắc của quân - dân tỉnh ta chiến đấu và chiến thắng.

Với tinh thần đuổi giặc ngoại xâm, nhạc sĩ Hoàng Vân đã sáng tác ca khúc *Không cho chúng nó thoát* nhằm khẳng định chủ quyền lãnh hải, ý chí quật cường của quân và dân ta như một lời tuyên bố đanh thép, nhạc phẩm đã được Đội văn nghệ Thị xã Đồng Hới thời bấy giờ nhanh chóng đưa ra trình diễn trước công chúng. Đặc biệt bài *Quảng Bình quê ta ơi* - Một bài ca tràn đầy lạc quan cách mạng, nêu lên truyền thống tình yêu quê hương **“Giữ lấy những gì của quê hương ta, giữ lấy những gì mà ta yêu quý...”**. Một ca khúc xuất sắc của nền âm nhạc Việt Nam và đã trở thành nhạc hiệu phát thanh truyền hình Quảng Bình.

Đến Bảo Ninh - Đồng Hới, nhạc sĩ Đức Minh đã sáng tác ngay ca khúc *Quảng Bình trên biển quê hương* - Một ca khúc đẹp về những dân quân miền biển, vừa sản xuất, vừa chiến đấu canh giữ trời biển quê hương.

Nhạc sĩ Nhật Lai sáng tác *Bài ca trên sông Nhật Lệ*, một bản sử thi chiến thắng bằng nhạc viết về những tập thể, bà mẹ, cô gái dân quân, những em bé, người công nhân bưu điện, những dân chài... với những chiến công đầy hào hùng, bài ca ngợi đầy chất thơ đẹp đẽ và thơ mộng.

Nhạc sĩ trẻ Văn Lưu sáng tác bài *Những dân quân miền biển* đậm màu sắc Quảng Bình kiêu hãnh, lạc quan của những con người chiến thắng: “*Ta bắt quân thù ta vây chúng như cá vào nơm*”.

Nhạc sĩ Xuân Giao có bài ca *Giữ biển trời Quảng Bình Vĩnh Linh*, là một bài ca trong sáng hào hùng của một miền đất lửa.

Nhạc sĩ Trần Hữu Pháp với bài ca *Em bé Bảo Ninh*: “*Tiếp đạn tiếp đạn, chuyển tay lên chiến hào cho chú dân quân bắn nhào phản lực, máy bay bốc cháy rơi xuống biển khơi...*”.

Sáng tác nhiều hơn cả có lẽ là nhạc sĩ Phạm Tuyên với các chùm ca khúc: *Quảng Bình chiến thắng*, *Chiến thắng sông Gianh*, *Bám biển quê hương* và bài ca *Đêm Chalo*. Các tác phẩm của ông như một hồi kèn thắng trận, như một lời nhắn gửi từ trái tim của nhạc sĩ đến những con người vùng biển, vùng núi đầy mộc mạc, anh dũng trước sự xâm phạm chủ quyền lãnh hải Tổ quốc của đế quốc Mỹ.

Đến như ca sĩ Trần Thụ vào Quảng Bình biểu diễn đã cảm hứng sáng tác bài *Nhanh tay lưới, chắc tay súng*, ca khúc là một bài ca đẹp ca ngợi dân quân miền biển vừa đánh cá vừa bảo vệ biển trời. Đây là ca khúc duy nhất mà Trần Thụ sáng tác trong cuộc đời của ông. Nhạc sĩ Thái Quý từ Đoàn văn công Quân khu IV đã viết nên ca khúc *Quảng Bình đánh rất hay* rộn ràng sôi nổi, ca ngợi quân dân tỉnh ta bắn rơi máy bay chiếc thứ 3.000 trên miền Bắc.

Cùng với các nhạc sĩ từ Hà Nội vào, các nhạc sĩ tỉnh Quảng Bình đã có những sáng tác đáng khích lệ. Nhạc sĩ Quách Mộng Lân với chùm ca khúc *Vinh quang thay những người chiến thắng*, *Đẹp sao năm đoá hoa tươi*, *Chuyến phà đêm*, *Gánh gạo Trị Thiên*, sôi nổi hào hùng và tình cảm ca ngợi những con người anh hùng trên mọi trận tuyến chống quân thù. Nhạc sĩ Hoàng Sông Hương cho ra các ca khúc *Những con đò sông nước miền Trung*, *Tiếng hát đò đưa* thấm đẫm chất dân ca miền Trung mộc mạc dung dị.

Hoà vào những ca khúc như đã nói trên, Đoàn văn công Quảng Bình với một số tác giả đã sáng tác nhiều vở kịch, độc tấu, với chiết khúc sâu sắc, độc đáo

như tầu *Lão quân Đức Ninh bắn rơi máy bay*, tầu *Mẹ thắng cu*, *Say sung* của tác giả Ngọc Tranh, *Tầu nữ dân quân bắt giặc lái* của Thái Sơn ở văn công Tỉnh đội Quảng Bình. Các vở kịch *Bữa cơm trưa*, *Bà mẹ Sông Gianh*, *Cửa hàng cuối năm* của Lê Hồng Cần và Hồ Ngọc Ánh đã được trình diễn rất thành công. Đặc biệt bài thơ *Về Mẹ Suốt* của nhà thơ Tô Hữu chuyển thành *Về* được các đội thông tin lưu động và các tổ văn nghệ hầu khắp tỉnh biểu diễn rất thành công và rất được quần chúng mến mộ.

Tất cả các ca khúc của nhạc sĩ Hà Nội vào và các ca khúc trong tỉnh sáng tác cùng với các vở kịch độc tầu như đã nói trên đã được Đoàn văn công tỉnh Quảng Bình, các đội tuyên truyền lưu động, các đội văn nghệ thôn, xã thời bấy giờ biểu diễn phục vụ bà con trong các nhà hầm, phục vụ tại các trận địa phòng không khắp các địa bàn trong toàn tỉnh. Có một lần Đoàn văn công tỉnh biểu diễn tại các khẩu đội bảo vệ cầu Long Đại, khi địch đến bắn phá cầu anh chị em vẫn bình tĩnh tạm dừng biểu diễn tiếp đạn phục vụ cho các pháo thủ đánh trả lại máy bay địch, khi chúng rút đi các diễn viên tiếp tục biểu diễn rất được các chiến sĩ phòng không cảm phục yêu mến.

***Phong trào Tiếng hát át tiếng bom nổi tiếng**

Ngay trong những giai đoạn đầu của cuộc chiến đấu chống lại cuộc chiến tranh phá hoại bằng không quân của đế quốc Mỹ, dưới sự lãnh đạo của Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ mà trực tiếp chỉ đạo là Ty Thông tin Văn hoá Quảng Bình, các đội tuyên truyền lưu động của các huyện, thị được thành lập. Đây là cái mốc, là nền tảng hình thành nên các đội tuyên truyền văn nghệ thông tin của nhiều địa phương trong tỉnh. Các đội thông tin lưu động được chọn lên bởi các cá nhân có năng khiếu tuyên truyền và văn nghệ, vừa lấy nhiệm vụ tuyên truyền đường lối chủ trương của Đảng, thông báo truyền tin chiến thắng, các trận đánh hay của quân và dân ta, vừa phục vụ ca hát biểu diễn. Chính các đội thông tin tuyên truyền của huyện, thị là tiền đề hình thành các đội thông tin văn nghệ của các xã, là nòng cốt làm nên phong trào *Tiếng hát át tiếng bom* nổi tiếng của các địa

phương trong tỉnh, nhất là các địa phương trong trọng điểm đánh phá của kẻ địch hay trên những cung đường quan trọng, những bến bãi trung chuyển mà kẻ địch thường xuyên uy hiếp.

Ở Lệ Thủy, nổi bật có đội tuyên truyền văn nghệ của xã Liên Thủy do anh Đình Luyện phụ trách đã hoạt động rất có hiệu quả với nhiều tiết mục múa hát dân ca xuất sắc rất được bà con địa phương yêu mến. Ở xã Phong Thủy có đội văn nghệ dưới sự sáng tác và đạo diễn của anh Văn Khác, anh Ngọc Linh với các tiết mục hò khoan ca ngợi tinh thần chiến đấu gìn giữ quê hương của quân và dân ta với các giọng hò xuất sắc của chị No - anh Chằm đã động viên bà con bám làng mà chiến đấu, bám hố bom mà sản xuất thâm canh. Ở Thanh Thủy có đội văn nghệ thường xuyên phục vụ bà con từ trong các nhà hầm hoặc trên trục đường hành tiến Quốc lộ 1 vào Nam. Ở đây có giọng ca vàng của cô Thúy Hồng và nhiều chị em khác rất được bà con mến mộ. Ở các xã khác như Lộc Thủy, An Thủy, ở vùng đồng chiêm trũng hai bên bờ sông Kiến Giang cũng có nhiều tổ văn nghệ phục vụ bà con sản xuất chiến đấu, rất được quần chúng yêu mến ca ngợi. Ở xã Võ Ninh có đội thông tin văn nghệ do anh Sỹ Việt phụ trách, đã sáng tác và biểu diễn ở nhiều tổ chức để ca ngợi những con người tất cả vì quê hương, xe chưa qua nhà không tiếc...

Các đội văn nghệ của các xã Lý Ninh, Đức Ninh, Lộc Ninh đã hoạt động từ nhà hầm ra chiến hào trận địa trong điều kiện mưa bom bão đạn ác liệt với lòng nhiệt tình *tiếng hát át tiếng bom, tiếng ca hòa tiếng súng* được bà con khen ngợi. Đặc biệt là đội thông tin văn nghệ xã Tân Ninh có anh Sỹ Soán tuy 2 mắt bị mù, là hạt nhân tích cực hát được hai giọng nam và nữ đã phục vụ bà con địa phương rất tốt, rất được bà con ngưỡng mộ, yêu mến.

Ở Đồng Hới có đội văn nghệ Đồng Phú, Bảo Ninh đã kết nghĩa với đại đội pháo cao xạ của Tiểu đoàn 9, Tỉnh đội Quảng Bình. Các diễn viên của đội đã ra trận địa biểu diễn phục vụ các chiến sĩ cao xạ pháo, hoặc cùng với đơn vị thanh niên xung phong từ Vĩnh Phú, Nam Hà vào, biểu diễn kết nghĩa trong các chiến

dịch VT5 trên địa bàn đã để lại những dấu ấn tốt đẹp trong các đoàn TNXP và rất được quần chúng khen ngợi tán thưởng.

Ở huyện Bồ Trạch, phong trào *Tiếng hát át tiếng bom* nổi lên nhiều địa phương xuất sắc như Thanh Trạch, Trung Trạch, Đại Trạch, Phú Trạch... Đặc biệt là đội văn nghệ xã Trung Trạch do anh Đức Phi phụ trách đã phân tổ đi biểu diễn nhiều thôn xóm, có những lúc địch ném bom, bắn phá gây thiệt hại về người và tài sản, các diễn viên của đội đã đến kịp thời động viên ca hát phục vụ bà con. Đội văn nghệ ở Thanh Trạch do anh Đức Lũy phụ trách đã ra tận trận địa pháo cao xạ 57 ly của Quân khu IV, phục vụ các chiến sĩ trên bờ nam sông Gianh hoặc cùng các đơn vị thanh niên xung phong bốc xếp trong các chiến dịch vận tải đã tổ chức kết nghĩa, phối hợp hiệp đồng chiến đấu, tổ chức biểu diễn văn nghệ rất được các đơn vị tình bạn và bà con xã nhà yêu mến.

Tại huyện Quảng Trạch, các đơn vị dân quân và đội văn nghệ như ở xã Quảng Thuận đã tổ chức nhiều buổi kết nghĩa với đơn vị công binh phà thuộc Đại đội 1, Tiểu đoàn 7, Tỉnh đội Quảng Bình. Tiếng hát tiếng ca hào hùng rộn rã vang lên trong bom gầm đạn réo của kẻ địch. Ở Quảng Long kết hợp với thông tin do anh Thảo phụ trách đã phục vụ bà con bám lấy địa bàn mà sản xuất, mà chiến đấu. Ở các xã vùng Nam Quảng Trạch như Quảng Thanh - Quảng Hòa - Quảng Minh, các đội văn nghệ đã ngân lên bài ca, giọng hò sôi nổi cổ vũ quần chúng, hăng hái chiến đấu sản xuất, tiếng hát từ trên đồng ruộng, từ dưới chiến hào đã làm nức lòng bà con gây được tiếng vang trong dân chúng.

Ở hai huyện vùng cao Tuyên Hóa và Minh Hóa, phong trào *Tiếng hát át tiếng bom* cũng khá phát triển. Các đội thông tin văn nghệ ở các địa phương hai huyện này hầu hết dùng các ca khúc hát mới kết hợp với một số làn điệu dân ca địa phương biểu diễn phục vụ nhân dân, thổi thục bà con giữ vững ý chí đoàn kết tin tưởng vào sự lãnh đạo của Bác Hồ, vừa sơ tán, vừa bám bản làng nương rẫy sản xuất chiến đấu với các giọng hát hay như cô Tùng, chị Báu, anh Đức, anh Giáo (ở Minh Hóa), cô Nhị, anh Đậu (ở Tuyên Hóa) và nhiều người khác, những anh chị diễn viên này đã trở thành những hạt nhân của đội tuyên truyền văn nghệ huyện.

Đồng hành với các đội văn nghệ ở khắp các huyện xã trong tỉnh, các chiến sĩ thanh niên xung phong đi mở đường, lấp hố bom trên các trục giao thông huyết mạch cũng đã vang lên bài ca mở đường, vui mở đường của nhạc sĩ Xuân Giao và Đỗ Nhuận, cùng với đó là các điệu hò sôi nổi, hào hứng vang lên trên các trục đường Quyết Thắng 20A, trên các trục đường Xuân Sơn, đường 12A, đường 10... làm sáng lên tinh thần lạc quan cách mạng của những chàng trai cô gái tuổi 18, 20, đầu đội mưa bom, chân đạp bom từ trường, “đánh giặc mà đi, mở đường mà tiến”, “quyết tử cho Tổ quốc quyết sinh” đã góp vào phong trào Tiếng hát át tiếng bom những con người, những bài ca bất tử.

Cũng cần nói thêm rằng trong thời gian chiến tranh ác liệt, tỉnh cũng đã mở các lớp tập huấn về thông tin cổ động tại Đồng Cao, mở các lớp sáng tác dân ca tại Hoàn Phồ. Tổ chức các hội diễn văn nghệ chống Mỹ, cứu nước 1965-1967 tại Đồng Trạch. Nhiều tiết mục xuất sắc đã nở rộ từ phong trào tiếng hát át tiếng bom nổi tiếng.

Một sự kiện quan trọng trong mùa hè 1971, tỉnh đã cử một đội hình đi tham dự Hội thi thông tin cổ động - văn nghệ toàn miền Bắc ở Hải Dương. Đoàn Quảng Bình đã đạt được giải Nhất toàn Đoàn, hai giải đặc biệt của cô Huế (ở xã Quảng Long), về kể chuyện và một tranh phong trào của anh Ngọc Linh (ở Đại Phong), riêng anh Tịnh – tác giả tham luận là một trong 3 người toàn miền Bắc đạt giải cán bộ thôn tin toàn năng.

Thay cho lời kết

Suốt 9 năm dài chiến đấu đầy hy sinh gian khổ, đầy cam go ác liệt, phong trào **Tiếng hát át tiếng bom** đã khơi dậy tin thần yêu nước, ý chí quật cường, tinh thần lạc quan cách mạng, một lòng son sắt tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng, là bản anh hùng ca hào hùng, thôi thúc quân và dân sẵn sàng xả thân cứu nước, sẵn sàng hy sinh vượt lên những thử thách của thời đại, góp vào hợp xướng, làm nên bản hùng ca chiến thắng trong sự nghiệp chống Mỹ, cứu nước của quân và dân ta.